

گفت و گو با دکتر محمدرضا پورجعفر

معماری امروز مان بحرانی نیست، آشفته است

هادی محمودی نژاد

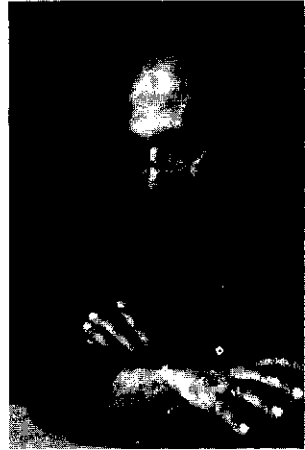
باشد، باید دارای هویت مطلوبی از نظر فرهنگی و معیارهای طراحی باشد که گاهی این اتفاق می‌افتد که معماری فرهنگ ساز هم می‌شود و یا به ارتقای فرهنگی کمک می‌کند، پس هر دو می‌تواند صادق باشد.

وضعیت معاصر هویت فرهنگی و بازتاب آن را در معماری چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا وجود بحران یا مراتب دیگری را در این زمینه قابل بحث می‌دانید؟ نسبت به گذشته چندان مناسب نیست ولی شروع مباحث و گفت‌وگو در این ارتباط امیدوار کننده است. وضعیت معماری معاصر نیز به واسطه تغییرات و تحولات سریع صورت گرفته که از زیرساخت‌های فرهنگی لازم برخوردار نشده، تا حدودی آشفته است. هر چند واژه بحران مناسب نیست ولی وضعیت معاصر هویت فرهنگی مطمئناً در سطح مطلوبی برای این سرزمین باصالت و تاریخ‌مند نیست و نیازمند برنامه ریزی در جهت بهبود و ساماندهی است.

چه راهکارهایی را برای برون‌رفت از وضع موجود در معماری و بالخصوص طراحی شهری که جناب عالی در آن صاحب‌نظر به‌شمار می‌روید پیشنهاد می‌کنید؟ بهترین راهکار برای توجه به هویت فرهنگی با ارزش، خلق آثار با هویت مطلوب فرهنگی و آشنایی طراحان با جهان بینی و فرهنگ و اندوخته‌های معنوی و معماری یک جامعه در طول تاریخ حیات آن جامعه است. همان‌طور که فرزندی که پدر و مادر ندارد بی هویت محسوب می‌شود، کسانی که بر شالوده تاریخ گذشته خود آینده را بنا نکنند و از اندیشه و تفکر والایی برخوردار نباشند، دچار هویت قابل توجهی نخواهند شد.

در مورد طراحی شهری نیز مطالعات سازمان بصری شامل شناسایی سیما و منظر ارزشمند مصنوع و طبیعی است؛ همچون توجه به ابنیه با ارزش تاریخی و یا ابنیه طراحی شده بر اساس فرهنگ و ویژگی‌های بومی و کارکرد آنها به‌واسطه نقشی که در ایجاد خاطره جمعی و هویت بخشی دارند و به‌عنوان تبلوری فیزیکی از اندوخته‌های معنوی و تجربی گذشتگان، از اهمیت بسزایی برخوردارند. توجه به عناصر طبیعی شاخص و یا ارائه مناسب و به اصطلاح قاب بندی آنها، مانند رشته کوه‌ها و یا قلعه‌های بلند درختان کهن و یا صخره‌های زیبا، آبشارها و آب‌نماها، نیز در ایجاد هویت کالبدی و فضایی مطلوب بسیار حائز اهمیت است. این عناصر به محیط شخصیت خاصی می‌بخشند که همین شخصیت ایجاد شده هویت است. شبکه خیابان‌ها و کوچه‌ها، رابطه‌های بصری عناصر و ابنیه تاریخی، و تقویت ادراک ذهنی مردم و ایجاد معنا و مفهوم بین عناصر شهری با تعریف و توسعه روابط مناسب نقش مؤثری در هویت بخشی مطلوب بافت‌های شهری بازی می‌کنند. در بیانی دیگر، آنچه باعث تبدیل بخشی از شهر به مکان و یا بهتر است بگوییم یک جا می‌شود (جایی که به خوبی به خاطر سپرده می‌شود)، نقش بسزایی در ارتباط با موضوع هویت دارد حتی خاطره جمعی از یک مورد فرهنگی، سیاسی و یا مذهبی و اجتماعی، می‌تواند هویت ارزنده‌ای برای مجموعه یا بخش عمده و یا برای کل شهر ایجاد کند.

دکتر محمدرضا پورجعفر، معمار و طراح شهری، تا سال ۱۳۸۵ ریاست دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس را برعهده داشت و هم‌اکنون مدیر گروه شهرسازی این دانشکده است. زمینه‌های پژوهشی وی هنر، معماری و شهرسازی است. او برنده مدال طلای C.C.A از دانشکده معماری چندبگیر هند در سال ۱۹۸۴، مدال دانشگاه پنجاب در سال ۱۹۸۴ و دارای عضویت افتخاری و مدال انجمن مهندسان هند است. دکتر پورجعفر بیش از صد عنوان مقاله در حوزه‌های هنر، معماری و شهرسازی و یک کتاب با عنوان «راهنمای تصویری آیین نامه ۲۸۰۰» تألیف کرده و در زمینه معماری ایران و هند پژوهش‌های متنوعی را به انجام رسانده است. همچنین طراحی و اجرای پروژه‌های معماری و تحقیقاتی مختلف در ایران و خارج از کشور، مانند طراحی و اجرای خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران در دهلی نو و پروژه‌های

بسیار دیگری در شهرهای دیگر هند، تدوین طرح‌های جامعی مانند طرح جامع شهرستان لنگه، تدوین طرح‌های تفصیلی مانند طرح تفصیلی بندر لنگه و کنگ و بسیاری طرح‌های ساماندهی روستایی، مکان‌یابی و برنامه ریزی برج میلاد، طراحی مجموعه فرهنگ‌سرای حافظ شیرازی، برنامه ریزی و طراحی پارک فن آوری مدرس، طرح ساماندهی دانشگاه تربیت مدرس و طراحی شهری محیطی رودخانه درآباد در تهران، از جمله سوابق حرفه‌ای اوست.

معنا و مفهوم هویت و رابطه آن را با تحولات و تغییرات فرهنگی قرن حاضر و بازتاب‌های موجود چگونه ارزیابی می‌کنید؟

به نظر این‌جانب به‌طور کلی هویت به مجموعه علایمی اطلاق می‌شود که موجب شناسایی راحت و به‌خاطر سپردن چیزی خواهد شد، و بدین صورت است که هویت با فرهنگ ارتباط تنگاتنگی دارد چون این فرهنگ‌ها هستند که به مرور زمان علایم و نشانه‌هایی را در ابعاد گوناگون در جوامع مختلف شکل می‌دهند. فرهنگ را تمامی رفتارهای اجتماعی و اندوخته‌های معنوی یک جامعه هم می‌نامند و بدین ترتیب هویت و فرهنگ به هم مرتبط می‌شوند.

از نظر بسیاری هویت بار مثبت دارد و چیزی یا کسی یا جایی را که می‌گویند با هویت است، منظورشان این است که از نظر فرهنگی یا اجتماعی و یا اقتصادی از سطح بسیار خوبی برخوردار است ولی در عین حال هویت می‌تواند بار معنایی منفی هم داشته باشد و چه بسا چیزی که از نظر برخی منفی است، از نظر دیگران مثبت جلوه کند. از نظر من هویت دارای انواعی است که در این ارتباط می‌توان به هویت فضایی، کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، طبیعی و فرهنگی اشاره کرد.

رابطه هویت و معماری دارای کدام مرتبه است: آیا هویت است که معماری را می‌سازد، یا معماری و هنر است که فرهنگ و هویت ساز می‌شود؟ و یا هر دو می‌تواند قابل تأمل باشد؟

در پاسخ به فرض اول باید گفت تا حدودی آری! معماری‌ای که می‌خواهد با هویت